

Dimensions of the security geography of artificial intelligence in the European Union

Mohammad Mahdi Derakhshani¹, Mohammad Shah Mohammad², Hussein Allah Karam³, Akbar Ashrafi⁴

1. Department of Political Science, Iranian Affairs, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: mderakhshani189@gmail.com

2. Associate Professor, Faculty Member, National Defense University of Iran. Email: mohammad.shm1347@gmail.com

3. Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: karam.h@gmail.com

4. Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: akbar.ash@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article history:

Received: 23 July 2025

Revised: 24 August 2025

Accepted: 11 November 2025

Published: 3 December 2025

Keywords:

Syrian crisis

United States of

America

Islamic Republic of Iran

Abstract

The political crisis in Syria, which began in 2011, is considered one of the most complex regional crises of recent decades. In addition to internal factors, regional and transregional actors have also played active roles based on their own interests and strategic objectives. Among these actors, the United States has been one of the most influential powers, adopting various positions and measures regarding the Syrian conflict. The purpose of this study is to examine the impact of U.S. intervention in the Syrian crisis and its consequences for the national security of the Islamic Republic of Iran between 2011 and 2023. This research is applied in nature and employs a descriptive-analytical method. Data were collected through a questionnaire distributed among 35 experts using a census approach. The findings indicate that the United States, by exerting political pressure, imposing economic sanctions on the Syrian government, and providing military and financial support to opposition groups, has sought to alter the regional balance of power. Additionally, Washington's efforts to enhance the security of the Israeli regime and weaken the Axis of Resistance have been key components of its strategy. The main consequences of these actions include the reduction of Iran's strategic depth, limitation of its regional influence, and the intensification of threats to its national security. Overall, U.S. intervention in the Syrian crisis not only perpetuated instability within Syria but also created a serious challenge to Iran's security and strategic interests in the Middle East.

How to cite: Derakhshani, M. M., Shahmohammadi, M., Allahkaram, H., & Ashrafi, A. (2025). US Intervention in the Syrian Crisis and Its Impact on the Security of the Islamic Republic of Iran (2011-2023). *Geography and Regional Planning*, 15 (61), 256-272.
<https://doi.org/10.22034/jgeoq.2025.555082.4351>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights
DOI: <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2025.555082.4351>

Publisher: Qeshm Institute of Higher Education

Introduction

The critical situation in Syria reflects a bitter reality shaped by proxy wars and extensive actions by major global powers and some regional actors against the government of Bashar al-Assad. Since 2011, the United States and its allies have fueled internal strife among religious, political, and ethnic groups through proxy warfare, pushing Syria into a new phase of crisis; Washington's motivation for waging proxy wars stemmed from considerations of feasibility, legitimacy, necessity, cost, and strategic capability. The development of the Syrian crisis can be understood in two main phases: first, the peaceful demonstrations that began in early February 2011 in support of popular movements in other Muslim countries, which were met with state repression; and second, the shift to violent protests from mid-March 2011 onward, during which Facebook pages such as "Syria Against Bashar al-Assad" played a critical role in spreading demonstrations across Syrian cities through digital mobilization. Today, the Syrian crisis stands as one of the most consequential international conflicts impacting the Middle East and beyond, as Syria's geopolitical position has generated intense military and political competition between regional and extra-regional powers. Many tensions in Syria have originated from the presence of foreign armed forces; however, with the end of the civil war, the defeat of ISIS and the liberation of occupied territories by the Syrian Army and Kurdish forces backed by Russia, the weakening of Jabhat al-Nusra, relative reconciliation between armed opposition groups and the state, and the political recognition of Bashar al-Assad's government by several regional actors—such as Gulf states—hope for improved living conditions has re-emerged among war-torn Syrians. Meanwhile, Israel has exploited the prolongation of the crisis to pursue its strategic objectives by pushing for its continuation. At the same time, the wave of popular uprisings and political transformations in the Arab world, which affected Syria among other states, has reshaped political arrangements, security structures, and power balances in the Middle East; the fall of pro-Western authoritarian leaders in Tunisia, Egypt, and Yemen shifted

the regional balance to the detriment of the conservative Arab bloc and the West, and to the benefit of the Axis of Resistance. This dynamic alarmed Iran's rival actors, who then coordinated efforts to overthrow Syria's political system—the geostrategic heart of the Axis of Resistance—through media, financial, and military support to the opposition. What is clear in the Syrian crisis is the deep concern of regional and extra-regional powers, particularly the United States, regarding Iran's expanding influence in the region, resulting in intense competition among these actors to assert and expand their strategic presence in Syria's internal affairs.

Methodology

This study is applied in nature and employs a descriptive-analytical research method. The statistical population consists of 35 individuals, including employees of the Ministry of Foreign Affairs, faculty members at the University of Tehran, PhD students in National Defense, and Master's students in International Relations who hold at least a Master's degree. The sample size was determined using a census method, and the data were collected through a questionnaire.

Results and Discussion

The present study is applied in orientation and employs a descriptive-analytical methodology to examine its research problem. The statistical population consists of 35 qualified participants drawn from several relevant groups, including employees of the Ministry of Foreign Affairs, faculty members at the University of Tehran, PhD candidates in National Defense, and Master's students in International Relations, all of whom hold at least a Master's degree, ensuring an informed and expert sample. Given the relatively small size of the population and the academic specificity of the topic, a census sampling method was adopted, meaning that the entire population was considered as the sample without random selection. Data were collected using a structured questionnaire designed to obtain both factual and perceptual information from the respondents in relation to the research variables. The choice of the descriptive-analytical method allowed for the systematic organization and interpretation of collected data, while the applied nature of the

study indicates that the findings are intended to contribute to practical solutions or policy-oriented recommendations rather than solely theoretical development. Overall, the methodological design ensured that the study benefited from expert insights, comprehensive data coverage, and analytical rigor, enabling a more reliable interpretation of the research outcomes within the relevant political and strategic context.

Conclusion

Syria was one of the countries that, following the revolution in Tunisia, descended into crisis and civil war. The initial demonstrations in Syria were peaceful marches demanding political, economic, and social reforms, but due to factors such as the repression of protesters, the destructive role of Sunni extremist leaders and Salafi militants, the negative interference of regional and international powers, and most importantly the emergence of takfiri-terrorist groups, the situation escalated into a full-scale civil war. Consequently, the Syrian crisis became one of the most complex and critical crises in the Arab Middle East, generating profound security and political challenges for the region and even affecting global security. Given Syria's crucial geopolitical and geostrategic position—of strategic importance to the United States and its Western and Arab allies as well as to the regional and extra-regional allies of the Assad regime—anti-Assad states sought to secure long-term interests such as strengthening Israel's strategic position, weakening the Axis of Resistance, severing ties between Iran and Syria, exploiting geopolitical leverage, fueling sectarian conflict, pursuing economic gains, ensuring uninterrupted oil exports from the Persian Gulf, and containing Russia. While not all developments in Syria can be attributed solely to external actors, a strategic assessment shows that foreign powers transformed Syria's internal weaknesses—issues that could have been addressed through negotiation—into a deep structural crisis. Supported by major regional and international powers, groups such as ISIS, Jabhat al-Nusra, the Muslim Brotherhood, and dozens of other armed opposition factions entered the military arena after 2011 despite serious internal disagreements, united by a shared aim of

toppling Bashar al-Assad. The rise of Salafi-takfiri groups like ISIS and Jabhat al-Nusra, combined with the growing influence of the Syrian Muslim Brotherhood backed by certain regional states, parts of the West, and global Zionism, generated multidimensional ideological, narrative, and security threats for the Axis of Resistance. For the Islamic Republic of Iran, the emergence and empowerment of these terrorist groups constituted a direct national security threat, as their very formation and extensive external support aimed to weaken the Axis of Resistance and reinforce regional regimes aligned with Western interests; thus the hegemonic rise of takfiri-terrorist actors represents a strategic threat to Iran.

Ethical considerations

Following the principles of research ethics

The authors have observed the principles of ethics in conducting and publishing this scientific research, and this is confirmed by all of them.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

First author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article.

Second author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article.

Third author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article.

Fourth author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article.

Ethical Considerations

The authors affirm that they have adhered to ethical research practices, avoiding

plagiarism, misconduct, data fabrication or falsification, and have provided their consent for this article's publication.

Funding

This research was conducted without any financial support from Payam Noor University.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest

مداخله آمریکا در بحران سوریه و تاثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۱-۲۰۲۳)

محمد مهدی درخشانی^۱✉، محمد شاه‌محمدی^۲، حسین الله کرم^۳، اکبر اشرفی^۴

۱. گروه علوم سیاسی گرایش مسائل ایران، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ایران. رایانامه: mahdimohammad11@yahoo.com

۲. دانشیار عضو هیات علمی دانشگاه عالی دفاع ملی ایران. رایانامه: ardeshir_sanaie@yahoo.com

۳. گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: ghorbani@khu.ac.ir

۴. گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: ali_tabatabaie@yahoo.com

چکیده

بحران سیاسی سوریه از سال ۲۰۱۱ یکی از پیچیده‌ترین بحران‌های منطقه‌ای معاصر به شمار می‌آید که در آن علاوه بر عوامل داخلی، بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای نیز بر اساس منافع و راهبردهای خود نقش آفرینی کرده‌اند. در میان این بازیگران، ایالات متحده آمریکا به عنوان یکی از مهم‌ترین قدرت‌های تأثیرگذار، مواضع و اقدامات متنوعی در قبال بحران سوریه اتخاذ کرده است. هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر دخالت‌های آمریکا در این بحران و پیامدهای آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۳ است. این پژوهش از نوع کاربردی و با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده و ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه‌ای بوده که میان ۳۵ نفر از خبرگان (به صورت تمام‌شمار) توزیع شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که آمریکا با اعمال فشارهای سیاسی و تحریم‌های اقتصادی علیه حکومت سوریه، حمایت نظامی و مالی از گروه‌های مخالف، و نیز تلاش برای افزایش امنیت رژیم صهیونیستی و تضعیف محور مقاومت، درصدد تغییر توازن قوا در منطقه برآمده است. از مهم‌ترین پیامدهای این مداخله می‌توان به کاهش عمق راهبردی ایران، محدودسازی نفوذ منطقه‌ای آن، و افزایش تهدیدات علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران اشاره کرد. در مجموع، مداخله آمریکا در بحران سوریه نه تنها موجب تداوم بی‌ثباتی در این کشور شد، بلکه به چالشی جدی برای امنیت و منافع راهبردی ایران در خاورمیانه تبدیل گردید.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۲ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۰ آبان ۱۴۰۴

تاریخ انتشار: ۱۲ آذر ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

بحران سوریه
ایالات متحده آمریکا
جمهوری اسلامی ایران

استناد: درخشانی، محمد مهدی؛ شاه‌محمدی، محمد؛ الله کرم، حسین؛ و اشرفی، اکبر. (۱۴۰۴). مداخله آمریکا در بحران سوریه و تاثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۱-۲۰۲۳). *جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱۵(۶۱)، ۲۵۶-۲۷۲. DOI:10.22034/jgeoq.2025.555082.4351

مقدمه

وضعیت بحرانی کشور سوریه حاکی از واقعیتی تلخی است که در قالب جنگ‌های نیابتی و اقدام‌های گسترده قدرت‌های بزرگ جهانی و برخی از قدرت‌های منطقه‌ای علیه دولت بشار اسد قابل تحمل و بررسی است. ایجاد فتنه و آشوب‌های داخلی میان گروه‌های متضاد دینی، سیاسی و قومی حربه‌ای است که ایالات متحده و متحدانش از سال ۲۰۱۱ م تاکنون علیه مسلمانان سوریه با آغاز جنگ‌های نیابتی بحران این کشور را وارد عرصه جدیدی نمودند. انگیزه ایجاد جنگ‌های نیابتی توسط ایالات متحده به امکان‌پذیری، مشروعیت، ضرورت، هزینه‌ها و قابلیت‌های این جنگ همه‌جانبه بر می‌گردد. برای بررسی نحوه شکل‌گیری و سیر تطور بحران در سوریه باید در دو مرحله عمده و اساسی اشاره کرد: مرحله نخست، تظاهرات مسالمت‌آمیز که در ابتدای فوریه سال ۲۰۱۱ م به منظور حمایت از جنبش‌های کشورهای اسلامی انجام شد که توسط حکومت سرکوب شد. مرحله دوم، تغییر تظاهرات مسالمت‌آمیز به خشونت‌آمیز بود که از نیمه دوم مارس ۲۰۱۱ شروع شد و فیس‌بوک صفحه‌ای با عنوان «سوریه بر ضد بشار اسد گشود» به‌طور کلی فضای مجازی علی‌الخصوص فیس‌بوک نقش بسیار مهمی در گسترش جغرافیایی تظاهرات در شهرهای مختلف سوریه ایفا کرد. (نجات، ۱۳۹۶: ۶۶). یکی از مهم‌ترین بحران‌های بین‌المللی که در حال حاضر کل منطقه خاورمیانه و جهان را تحت‌تأثیر خود قرار داده بحران سوریه است. موقعیت ژئوپلیتیک این کشور باعث منازعات نظامی و سیاسی فی‌مابین قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای شده‌است. ریشه تمام تنش‌های موجود در این کشور نشئت‌گرفته از حضور نیروهای مسلح خارجی در منطقه است؛ لذا با توجه به اتمام جنگ داخلی سوریه و از بین رفتن قدرت و حکومت داعش و آزادسازی سرزمین‌های اشغالی تحت تصرف این گروه توسط ارتش سوریه و کردهای این کشور با حمایت کشور روسیه و تضعیف قدرت جبهه تندروی النصره و برقراری صلح و آرامش نسبی فی‌مابین معارضان مسلح و دولت کشور و به رسمیت شناخته شدن دولت بشار اسد توسط تعدادی از کشورهای منطقه از جمله کشورهای خلیج فارس امید به زندگی به مردم رنج‌کشیده سوریه جان دوباره‌ای بخشید. این در حالی است که رژیم صهیونیستی اسرائیل توانسته است از طولانی شدن بحران سوریه استفاده کامل را ببرد و تمام تلاش خود را معطوف به ادامه بحران تا رسیدن به مقصود خود نماید.

از طرفی، شکل‌گیری انقلاب‌های مردمی و تحولات سیاسی جهان عرب که کشورهای مختلف منطقه از جمله سوریه را در بر گرفته است، در حال دگرگون ساختن شرایط و ترتیبات سیاسی، امنیتی، ساختار قدرت و موازنه قوا در منطقه خاورمیانه است. با سقوط سران حکومت‌های اقتدارگرا و طرفدار غرب در تونس، مصر و یمن، موازنه قدرت در خاورمیانه به زیان محور محافظه‌کار عرب و بلوک غرب و به سود محور مقاومت رقم خورد. این شرایط جدید اسباب نگرانی بازیگران رقیب ایران را فراهم کرد و آنها متحد با هم، وارد بازی براندازی نظام سیاسی سوریه، به‌منزله قلب ژئواستراتژیک محور مقاومت شدند. از این رو، همه جانبه به اشکال گوناگون رسانه‌ای، مالی و تسلیحاتی از معارضان نظام سیاسی سوریه حمایت می‌کنند. آنچه در بحران سوریه روشن و واضح است، نگرانی شدید قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و در رأس آنها آمریکا از افزایش نقش و نفوذ ایران در منطقه است. به همین دلیل شاهد نوعی رقابت در جهت تثبیت و افزایش نفوذ میان بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در تحولات داخلی سوریه هستیم (مرادی، ۱۳۹۸: ۱۲۶).

هدف اصلی

بررسی تأثیر دخالت ایالات متحده آمریکا در بحران سوریه و تأثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران از سال ۲۰۱۱ لغایت ۲۰۲۳

سؤال اصلی

تأثیر دخالت ایالات متحده آمریکا در بحران سوریه و تأثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران از سال ۲۰۱۱ لغایت به ۲۰۲۳ چه صورت بوده است؟

پیشینه تحقیق

الف) با بررسی‌های به‌عمل‌آمده توسط محقق و مطالعه منابع موجود در داخل کشور و جستجو در برخی از سراچه‌های خارجی مرتبط با عنوان مقاله هیچ‌گونه سابقه، مقاله و تحقیق علمی مستقل مربوط به موضوع، مشاهده نگردید؛ لیکن در سایر محدوده‌ها که به‌نحوی با برخی از متغیرهای موضوع این تحقیق مرتبط هستند، عبارتند از:

۱- مقاله‌ای تحت‌عنوان "بررسی تأثیر بحران سوریه در تغییر بلوک‌بندی جدید منطقه" توسط آقای علی سعادت به چاپ رسیده که نتایج حاصله عبارتست از آمریکا، ایران، روسیه، عربستان و ترکیه تأثیرگذارترین بازیگران منطقه است

۲- مقاله‌ای تحت‌عنوان: تناقض نمای سیاست خارجی آمریکا در قبال تحولات بحرین و سوریه " توسط آقای مهدی هدایتی به چاپ رسیده که نتایج حاصله عبارتست از: سیاست خارجی آمریکا در قبال تحولات بحرین و سوریه براساس ارزش‌های متعارض پیگیری می‌شود. ایالات متحده آمریکا درحالی‌که سیاست خود را در جریان تحولات بحرین به‌دلیل رابطه امنیتی طولانی‌مدت با این کشور بر پایه حاکمیت، حفظ وضع موجود و دفاع از اصالت وجود حکومت آل خلیفه بنا نهاده‌است، در سوریه پیگیر سیاست مداخله‌جویانه، حقوق بشری، مبارزه با تروریسم و در راستای تفویض حکومت به معارضین است.

۳- مقاله‌ای تحت‌عنوان "سیاست خارجی روسیه و آمریکا نسبت به بحران سوریه" توسط اکبر اشرفی به چاپ رسیده که نتایج حاصله عبارت است از سیاست خارجی آمریکا در برابر جنگ داخلی سوریه بسیار ابهام‌آمیز بوده است. ریشه این سردرگمی به استراتژی مبهم و نامشخص سیاست خارجی آمریکا در رابطه با رویارویی با بیداری اسلامی مربوط می‌شود که سردرگمی در سیاست خارجی را در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی به وجود آورده‌است. روسیه نیز در تحولات سوریه از حکومت اسد حمایت کرده و تقریباً با یک خط سیر کم‌نوسان موضع خود را دنبال کرده است.

۴- مقاله‌ای تحت‌عنوان "بحران سوریه و امنیت ملی ایران" توسط حسین ربیعی به چاپ رسیده که نتایج تحقیق نشان می‌دهد که به‌علت برهم‌خوردن توازن تهدید علیه ایران در نتیجه تداوم بحران سوریه، این کشور می‌کوشد به موازنه‌سازی قدرت مبادرت ورزد.

چهارچوب نظری

بحران

بحران ۱: بحران مترادف با پدیده نزاع است، نزاع دیپلماتیک تا نزاع نظامی. بحران‌ها بر اساس وسعت به سطوح خرد و کلان تقسیم می‌شوند. در سطح کلان بحران شامل نزاع میان دولت‌ها و در سطح خرد نزاع میان گروه‌ها یا عاملان منفرد است. (مکارتی، ۱۳۸۱: ۴۰) تاجیک نیز آورده‌است که بحران، وضعیتی است که نظم سامانه را به هم زده و قسمت‌هایی از آن را مختل می‌سازد. (تاجیک، ۱۳۸۲: ۶۲)

سوریه^۱

سوریه کشور کوچک با مساحت ۱۸۵۱۸۰ کیلومتر مربع و جمعیتی بالغ بر ۲۲ م نفر است نزدیک به ۷۴ درصد جمعیت سوریه مسلمانان سنی تشکیل داده‌اند (عبداله پور، ۱۳۹۵: ۱۲)

امنیت ملی^۲

امنیت ملی به معنای عام یعنی آسوده شدن از بیم تهدیدات جدی خارجی نسبت به منافع حیاتی و اساسی مملکت به عبارت دیگر، امنیت بدین معناست که یک کشور، ارزش‌های حیاتی خویش را از تهدیدات جدی دور نگاه دارد. (همان: ۲۷)

تاریخچه سیاسی سوریه

از حیث تقسیم‌های استانی، سوریه از چهارده استان تشکیل شده‌است که عبارت‌اند از: الحسکه، لاذقیه، القنیطره، الرقه، السويداء، درعا، دیرالزور، دمشق، حلب، حماه، حمص، ادلب، حومه دمشق و طرطوس. از حیث ترکیب جمعیتی، سوریه «جامعه‌ای ناهمگن و نامتجانس است؛ این عدم تجانس، ریشه‌های تاریخی بسیار درازمدت دارد و نباید آن را به مرزبندی‌های استعماری در یک سده پیش محدود کرد. از زمان امپراتوری روم و بیزانس به این سوء، این کشور میزبان گروه‌های مذهبی، ملیت‌ها و گروه‌بندی‌های قومی گوناگون بوده است (Antoun, & Quataert, 1991: 2-12) از ۱۹۰۸ به این سوء، به دلایلی همچون: حاکمیت یافتن ترک‌های جوان و تحقیر اعراب توسط پانترکیستهای افراطی، شکست و فروپاشی امپراتوری عثمانی در جنگ جهانی اول و سپس سلطه و قیمومیت استعمارگران بر تعدادی از سرزمین‌های عربی، «پان عربیسم» به‌ویژه در مصر، سوریه و عراق تشدید شد. اعراب، اعطای خودمختاری داخلی و ایجاد حکومت مستقل و رهایی از استعمار و قیمومیت را خواستار شدند. در چارچوب «کنفرانس سن رمو» در سال ۱۹۲۰، سوریه به سه قسمت فلسطین، سوریه و لبنان تقسیم شد و فرانسه بر سوریه و لبنان و بریتانیا بر عراق و فلسطین حاکمیت یافته، قیمومیت را اعمال کردند. فرانسه به‌منظور جلوگیری از شورش‌های مردمی و تحکیم سلطه خود، به ایجاد مرزبندی‌های مصنوعی اقدام و سوریه را به شش واحد اداری تقسیم کرد که تاحدی براساس مذهب بیشتر ساکنان در هر واحد، معین شده بود؛ هدف از این اقدام، جلوگیری از هم‌بستگی ضد فرانسوی بر پایه مذهب بود (کامروا، ۱۳۹۱: ۹۶۵) در نهایت با اوج‌گرفتن قیام‌های ضد استعماری، در سال ۱۹۴۶، قیمومیت فرانسه بر سوریه، پایان و این کشور به استقلال دست‌یافت (سردارنیا، ۱۳۹۵: ۱۱۷).

بحران سوریه

با شروع بهار عربی در منطقه و هم‌زمان با گسترش سریع جنبش‌های اجتماعی، سوریه نیز دستخوش ناآرامی‌های داخلی گشت. بشار اسد خود را متقاعد ساخته بود که از موج تحولات عربی در امان است. وی باورداشت که مردم کشورش هرگز علیه یک شخصیت مبارز ضد صهیونیستی و تنها کشوری که در منطقه با سیاست‌های توسعه‌طلبانه ایالات متحده آمریکا مخالف است، قیام نخواهند نمود. ولی همان‌طور که گفته شد این رژیم همانند رژیم‌های اقتدارگرا منطقه در اشتباه محاسباتی و راهبردی بود. تظاهرات ضددولتی مردم سوریه که از شهر درعا آغاز شده بود در مدت‌زمان کوتاهی در سراسر این سرزمین گسترش یافت. گرچه در ابتدا این اعتراضات مردمی جنبه مسالمت‌آمیز داشت، دولت

¹ Syria

² National Security

بشار اسد در از شیوه مسالمت‌آمیزی استفاده کرد و توانست با اصلاحاتی این قیام را به کنترل خود در آورد. اما این پایان کار نبود، قدرت‌های منطقه‌ای نظیر عربستان سعودی، ترکیه و قطر و از همه مهم‌تر رژیم صهیونیستی و قدرت‌های فرامنطقه‌ای مانند ایالات متحده آمریکا و غرب که از ابتدا با سیاست‌های دولت سوریه در قبال مسائل بین‌المللی علی‌الخصوص دشمنی آشکار و ادامه‌دار با رژیم صهیونیستی اسرائیل و حمایت از مقاومت لبنان و برقراری ارتباط استراتژیک و راهبردی با جمهوری اسلامی ایران و عضویت در محور مقاومت، از سال ۲۰۰۳ م به این طرف همیشه در صدد براندازی این دولت بودند؛ ولی به دلیل مسئله امنیتی به وجود آمده عراق و افغانستان نتوانسته بودند از فرصت‌های پیش‌آمده بعد از یازدهم سپتامبر سال ۲۰۰۱ م بهره‌برداری کنند، لذا از این فرصت جدید به دست آمده نهایت استفاده کرده و آتشی را شعله‌ور نمودند که آثار و تبعات منفی آن کل جهان را تحت‌الشعاع خود قرارداد. (حاتمی، ۱۳۹۲: ۱۲۱)

بحران سوریه که در سال ۲۰۱۱ آغاز شد، به تدریج نبرد نیابتی خشونت‌آمیزی با ابعاد منطقه‌ای و بین‌المللی تبدیل شد. درباره ریشه تحولات این کشور دو نگاه عمده وجود دارد؛ عده‌ای از کارشناسان علت ناآرامی‌های سوریه را ادامه تحولات جنبش‌های مردمی در منطقه می‌دانند و عده‌ای دیگر از تحلیل‌گران اعتقاد دارند که ریشه این اعتراضات همانند بسیاری از کشورهای منطقه برای رهایی از مشکلات اقتصادی و اجتماعی می‌دانند (حسینی، نسیم، ۱۳۹۷: ۹). برای بررسی بحران سوریه باید به بافت اجتماعی این کشور و هم‌چنین مطالبات آنها در اعتراض‌های اشاره کرد که به سرعت به بحران داخلی تبدیل شد. گرچه اعتراضات مدنی در آغاز را می‌توان در امتداد تحولات سیاسی شمال آفریقا دانست، اما بررسی و ظهور بحران سوریه نشان می‌دهد اگر مداخلات خارجی صورت نمی‌گرفت، اقدامات دولت بشار اسد می‌توانست مردم کشورش را راضی کند. (نجات، ۱۳۹۶: ۶۷).

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از نظر روش توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری این تحقیق ۳۵ نفر شامل کارکنان شاغل در وزارت امور خارجه، اساتید دانشگاه تهران، دانشجویان دکتری دفاع ملی و دانشجویان ارشد روابط بین‌الملل که حداقل مدرک کارشناسی ارشد دارند تشکیل شده و حجم نمونه به صورت تمام شمار و داده‌ها طریق پرسش‌نامه، جمع‌آوری شده است.

داده‌های آماری نشان می‌دهد که میانگین، میانه و انحراف استاندارد توزیع به ترتیب ۵، ۴.۵۳ و ۰.۷۴ است. توزیع از کجی منفی زیاد برخوردار بوده و در نقطه اوج خود نسبت به توزیع نرمال دارای برآمدگی زیاد است. کمینه و بیشینه نمرات نیز بین ۱ تا ۵ در نوسان است. توزیع مربوط به فراوانی نیز نشان می‌دهد که ۹۳.۷ درصد پاسخ‌دهندگان در حد زیاد و خیلی زیاد نسبت به محتوای سؤال اصلی (بررسی تأثیر دخالت ایالات متحده آمریکا در بحران سوریه و تأثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران از سال ۲۰۱۱ لغایت ۲۰۲۳ به چه صورت بوده است) نظر مساعدی دارند.

تجزیه تحلیل داده‌ها

داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که ارزش خی دو مشاهده شده (۱۱۶.۳۸) در درجه آزادی ۴ معنی‌دار است در نتیجه استنباط می‌شود "اعمال فشار سیاسی، کمک نظامی به مخالفان دولت سوریه، تحریم اقتصادی حکومت سوریه، بالا بردن ضریب امنیتی رژیم صهیونیستی و تغییر حکومت بشار اسد در راستای منافع خود که حفظ امنیت اسرائیل یکی از مهم‌ترین اهداف آمریکا بوده، تضعیف محور مقاومت گسترش محور مقاومت، منافع و فرصت‌های زیادی را برای

جمهوری اسلامی ایران فراهم نمود که از جمله آنها عمق بخشی بیشتر به حوزه جغرافیای و استراتژیک جمهوری اسلامی ایران و ارتقای موازنه قدرت درونی و بیرونی این کشور بوده است.

یافته‌های پژوهش

دلایل دخالت ایالات متحده در بحران سوریه

ایالات متحده آمریکا به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بازیگر دخیل در بحران سوریه محسوب می‌شود. تحلیل رفتاری این کشور قدرتمند در منازعه داخلی سوریه نیازمند درک و بررسی دقیقی است که می‌توان آن را در چارچوب دکترین نظم نوین جهانی مورد توجه قرارداد. برای تحلیل رفتاری آمریکا توجه به اهداف و راهبردهای نظریه نظم نوین جهانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اهداف نظم نوین جهانی را می‌توان به حفظ ارزش‌های بنیادین ایالات متحده، رسیدن به اقتصاد غنی، برقراری روابط مبتنی بر همکاری در موقعیت برتر سیاسی با متحدان خود، ایجاد دنیایی به اثبات از طریق ایجاد موازنه‌های منطقه‌ای به‌منظور بازدارندگی و مهار آن دسته از حکومت‌هایی منطقه‌ای که مخالف سیاست‌های ایالات متحده هستند، تلاش برای اشاعه دموکراسی غربی و توسعه بازارهای آزاد اقتصادی براساس مدل لیبرال غربی برشمرد. در گفتمان نظم نوین جهانی، توجه ویژه‌ای به مناطق مختلف شده و درک این مسئله زمانی بهتر مشخص می‌شود که براساس دکترین نظم نوین جهانی، منطقه خاورمیانه از جایگاه ویژه‌ای در سیاست‌های خارجی این کشور قرار گرفت که برای رسیدن به این اهداف استعماری، درصد ایجاد تغییرات بنیادین در این منطقه حساس برآمد، لذا ضمن تقسیم کشورهای خاورمیانه به دو گروه دوست و دشمن باهدف حمایت از کشورهای دوست خود درصد مهار آن دسته از حکومت‌هایی که مخالف سیاست‌های منطقه‌ای ایالات متحده هستند، برآمد. این موضوع باعث شد تا مقابله با حکومت‌های چالش‌گر سیاست‌های توسعه‌طلبانه آمریکا در اولویت برنامه‌های سیاست‌گذاران امریکایی قرار گیرد، بر این اساس دولت‌های چالش‌گر را به دودسته اسلام‌گرا و ملی‌گرا تقسیم نمود. (ساجدی، ۱۳۹۸: ۱۴۷) لذا در این زمینه به مهم‌ترین اقدامات ایالات متحده آمریکا و متحدان و هم‌پیمانان منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در بحران سوریه می‌پردازیم:

الف) اعمال فشار سیاسی

بحران سوریه از جهت مختلفی نه تنها برای قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای از اهمیت برخوردار است؛ بلکه به‌علت وضعیت سوق‌الجیشی کشور سوریه این بحران برای قدرت‌های بزرگ فرامنطقه‌ای علی‌الخصوص ایالات متحده آمریکا از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. سوریه به‌دلیل منابع و ذخایر انرژی و موقعیت جغرافیایی استراتژیک و موازنه‌های منطقه و جهان دارای اهمیت است و به همین دلیل در هنگام تدوین و اجرای سیاست‌های خاورمیانه‌ای ایالات متحده توجه خاص و ویژه‌ای به این کشور صورت پذیرفته است. تاکنون از سوی صاحب‌نظران سیاسی در خصوص تحولات سیاسی منطقه در سال‌های اخیر و به‌ویژه بحران سوریه و هم‌چنین ابعاد و پیچیدگی‌های رفتاری سیاست‌گذاران خارجی ایالات متحده مورد ارزیابی‌های متعددی قرار گرفته است. علت اصلی این موضوع را به نوع رفتار دولت‌مردان امریکایی در قبال بحران‌های منطقه خاورمیانه علی‌الخصوص بحران سوریه باید دانست. ایالات متحده همواره مراقب بود تا از تحولات سیاسی در کشورهای خاورمیانه عربی به‌ویژه کشور سوریه سبقت نگیرد تا بتواند با اتخاذ مواضعی همراه با عمل‌گرایی و اصول‌گرایی نافع ملی خود را تأمین نماید. به‌کارگیری این رفتار محتاطانه و متناقض ایالات متحده آمریکا گرچه در ظاهر نشان‌دهنده سردرگمی در سیاست‌های راهبردی منطقه‌ای این کشور است. اما با کمی دقت متوجه می‌شویم که این رفتار محتاطانه و متناقض در ادامه سیاست‌های اصولی این کشور است. سیاست خارجی آمریکا توسط سیاست‌گذاران دستگاه دیپلماسی این کشور در زمان‌های مختلف همواره از اصول ثابت و راهبردی مشخصی در شرایط

گوناگون پیگیری می‌شود و سیاست‌های کارکردی اجتناب‌پذیر تفکیک قائل نشود، لذا در ظاهر در درک سیاست خارجی آمریکا و پیچیدگی‌های سیاست خارجی این کشور هر صاحب‌نظری را با مشکل مواجه نموده و دچار سردرگمی خواهد شد. (احمدی، ۱۳۹۶: ۲۸)

بر این اساس دستگاه سیاست خارجی ایالات متحده برای تغییر نظام فعلی سوریه سیاست‌های متفاوتی را در پیش گرفت که مهم‌ترین آن اعمال فشار سیاسی به دولت بشار اسد بود. (حسینی، نسیم، ۱۳۹۷، ۲۷).

ب) کمک نظامی به مخالفان دولت سوریه

با آغاز خیزش‌های گسترده مردمی در کشورهای خاورمیانه عربی، ایالات متحده سعی نمود تا براساس شرایط ژئوپلیتیک آن کشور در قبال بحران‌های خاورمیانه اتخاذ مواضع نماید. اما با توجه به شرایط وخیم دولت‌های دوست خود در منطقه و افزایش قدرت منطقه‌ای محور مقاومت، دولت آمریکا که در آغاز بحران سوریه گرچه به ظاهر سیاست بی‌طرفی در پیش گرفته بود. اما اهمیت ژئوپلیتیکی سوریه موجب شد تا در راستای دکترین نظم نوین جهانی و رسیدن به اهداف استعماری خود عملاً از حالت بی‌طرفی خارج و خود نیز به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی در این بحران ایفای نقش نماید؛ لذا در ابتدا سعی نمود از طریق اعمال فشار سیاسی و دیپلماتیک بر دولت بشار اسد این کشور را وادار به پذیرش طرح‌های توسعه‌طلبانه خود نماید، اما با توجه به حمایت‌های گسترده سیاسی، دیپلماتیک، مالی و نظامی دولت‌های جمهوری اسلامی ایران و روسیه این طرح‌ها به شکست انجامید؛ لذا هم‌زمان با طولانی شدن منازعه داخلی سوریه و دخالت قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای و بین‌المللی، این بحران به یکی از پیچیده‌ترین چالش‌های امنیتی و سیاسی برای منطقه و جهان تبدیل شد. (همان: ۳۰).

پ) تحریم اقتصادی حکومت سوریه

تحریم‌های گسترده اقتصادی ایالات متحده آمریکا، به بحران اخیر محدود نمی‌شود، بلکه آمریکا به‌منظور تضعیف یکی از حامیان حزب‌الله لبنان، روی کار آوردن یک حکومت طرف‌دار غرب و متمایل به رژیم صهیونیستی در سوریه و جلوگیری از امتداد سیاست خارجی ایران در قبال فلسطین، همواره این کشور را تحریم کرده است و از زمان آغاز بحران سوریه در سال ۲۰۱۱ چندین دور تحریم را به سوریه تحمیل کرد (همان: ۳۱). همان‌طور که گفته شد تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده آمریکا و متحدانش محدود به بحران سوریه نمی‌شود، بلکه به ابتدای تأسیس مقاومت لبنان و فلسطین و حمایت‌های همه‌جانبه از مقاومت، عدم شناسایی رژیم صهیونیستی از سوی حکومت سوریه و برقراری ارتباط استراتژیک و راهبردی با جمهوری اسلامی ایران بر می‌گردد. اما با تشدید بحران سوریه و آغاز جنگ داخلی سوریه در سال ۲۰۱۱ م، ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا و دولت‌های مخالف حکومت اسد، با این استدلال که هرگونه اقدامی در مسلح کردن مخالفان یا مداخله مستقیم موجب؛ طولانی‌شدن جنگ، به خطر افتادن موقعیت بشردوستانه و افزایش قدرت اسلام‌گرایان افراطی می‌گردد؛ لذا تحریم‌های هدفمندی را شامل؛ تحریم بشار اسد رئیس‌جمهور سوریه، مسدود نمودن دارایی‌های دولت سوریه و منع نمودن هرگونه معامله‌ای با دولت سوریه را به‌منظور حمایت از گروه‌های معارض سوری و تضعیف موقعیت و در نهایت سقوط حکومت بشار اسد اعمال نمودند و از سوی دیگر ضمن افزایش کمک‌های مالی و نظامی به معارضان سوری را آغاز نمودند که نتیجه این اقدام غیرانسانی، طولانی‌شدن بحران سوریه و در نهایت منجر به آواره‌شدن میلیون‌ها نفر و کشته‌شدن بسیاری از مردم سوریه انجامید. (فوزی، ۱۳۹۳: ۲۵)

ت) بالا بردن ضریب امنیت رژیم صهیونیستی

سوریه که همواره مهم‌ترین و خطرناک‌ترین کشور عربی مخالف رژیم صهیونیستی محسوب شده‌است؛ به‌ویژه آنکه از توان نظامی بالای برای مقابله احتمالی با رژیم صهیونیستی برخوردار است. در این بین حمایت و کمک‌های تسلیحاتی دولت سوریه به حزب‌الله لبنان و انتقال کمک‌های نظامی و غیرنظامی ایران به این گروه همواره باعث به مخاطره افتادن امنیت رژیم صهیونیستی و نگرانی در مورد همکاری‌های گسترده‌تر میان محور مقاومت علیه این رژیم شده‌است. از این رو براندازی دولت بشار اسد هدف مهمی برای رژیم صهیونیستی و آمریکا به‌شمار می‌رود. به همین دلیل، بحران سوریه توجه مقامات دولتی و امنیتی رژیم صهیونیستی را به خود جلب کرد. با تحولات به وجود آمده در سوریه، از قدرت گرفتن نیروهای تندرو مذهبی در سوریه و سایر نقاط خاورمیانه جلوگیری کنند (حسینی، نسیم، ۱۳۹۷: ۱۶). از زمان تشکیل رژیم صهیونیستی در سال ۱۹۴۸ کشورهای عربی منطقه علی‌الخصوص همسایگان این رژیم ضمن عدم شناسایی این کشور طی چندین مرحله جنگ قصد نابودی این رژیم نوپا را داشته که هر مرحله با شکست سهمگین و از دست دادن بخشی از سرزمین‌های خود را به‌همراه بوده است، علت شکست این کشورها را می‌توان به دلایلی از قبیل مظلوم‌نمایی این رژیم در صحنه بین‌المللی، رایزنی گروه‌های یهودی در کشورهای منطقه، حمایت همه‌جانبه بریتانیا و سپس آمریکا از اسرائیل و عدم اتحاد واقعی در بین کشورهای عربی منطقه ذکر نمود. (مقاله روزنامه فان پرسی، شهریور ۱۳۹۸).

س) تضعیف محور مقاومت

با آغاز بحران در سوریه، ایالات متحده در ابتدا رویکردی پنهان و غیر آشکار در پیش گرفت، زیرا هر گونه تغییر سیاسی ناگهانی می‌توانست نقشه موجب این کشور را برای کل خاورمیانه و هم چنین بحث ارتقای امنیت رژیم صهیونیستی را به مخاطره اندازد؛ اما سیاست آمریکا به تدریج آشکار شد. ایالات متحده با حمایت از مخالفان و معارضان، سعی در ایجاد توازن نظامی بین دولت سوریه و گروه‌های تروریستی کرد. هدف آمریکا از طولانی کردن این درگیری‌ها کشاندن سوریه به جنگ فرسایشی، نابودی زیر ساخت‌ها و تضعیف قدرت نظامی این کشور در برابر رژیم صهیونیستی بود. از طرفی بحران سوریه برای آمریکا و متحدانش شامل کشورهای محافظه‌کار عرب منطقه از اهمیت خاصی برخوردار است؛ تا جایی که تداوم بحران سوریه به نوعی در راستای تضعیف محور مقاومت از سوی کشورهای محافظه‌کار عرب منطقه تفسیر شد. آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن تلاش کردند با حذف یا تضعیف دولت سوریه ارتباط ایران با جبهه مقاومت و دریای مدیترانه را قطع یا دشوارتر کنند و از این طریق، از فرایند تأثیرگذاری محور مقاومت در خاورمیانه بکاهد. (حسینی، ۱۳۹۷: ۱۷). تضعیف محور مقاومت، از عوامل مهمی است که موجب اتخاذ رویکرد تهاجمی رژیم صهیونیستی اسرائیل در قبال بحران سوریه شده‌است. بسیاری از نخبگان این رژیم بر این تأکید داشته‌اند که سرنگونی بشار اسد موجب تضعیف محور مقاومت و تغییر موازنه قدرت منطقه‌ای به نفع رژیم صهیونیستی منجر خواهد شد. اگرچه شروع بحران در سوریه منجر به شکل‌گیری موجی از تردید و نگرانی در مورد آینده حکومت سوریه در صورت سقوط بشار اسد شده، روزه‌های امیدی را نیز برای تضعیف محور مقاومت ایجاد کرده است. تضعیف و فروپاشی محور مقاومت در منطقه، از اهداف امنیتی راهبردی رژیم صهیونیستی است. در همین راستا می‌توان گفت سرنگونی بشار اسد و تغییر حکومت در سوریه منجر به دستیابی رژیم صهیونیستی به این هدف می‌شود. (نجات، ۱۳۹۶: ۲۲۱) رژیم اسرائیل از زمان استقلال خود تاکنون با اتخاذ سیاست‌های مختلف و با حمایت‌های قدرت‌های بزرگ به‌عنوان یک رژیم شکست‌ناپذیر شناخته می‌شد، به ناگاه در سال ۱۹۸۲ م این ورق برگشت و گروه کوچک شیعه در جنوب لبنان هیبت پوشالی این رژیم غاصب را فرو ریخت و طعم اولین شکست را با اخراج از جنوب لبنان به این کشور چشاند. این شکست سنگین به قدری برای اسرائیل گران تمام شد که همیشه درصدد بازیابی قدرت از دست رفته خود بود که با

شکست‌های بعدی همراه بود، در نتیجه این رژیم و حامیانش در صدد برآمدند تا به‌منظور جلوگیری از افزایش قدرت نظامی و روزافزون مقاومت درصد از بین بردن محور مقاومت که همان سوریه، ایران و حزب‌الله لبنان و حماس است، برآمدند.

ش) جداکردن سوریه از جمهوری اسلامی ایران

بازیگران منطقه‌ای از جمله عربستان سعودی، ترکیه، قطر و رژیم صهیونیستی که از نفوذ ایران در منطقه بعد از سال ۲۰۰۳ م ناراضی بودند، ناآرامی‌های سوریه فرصت مناسبی برای تغییر موازنه قدرت یافته‌اند. در حقیقت این بازیگران سعی دارند سوریه را از محور مقاومت خارج، و از متحد راهبردی به دشمن اصلی ایران در منطقه تبدیل کنند؛ دشمنی که بتواند همانند رژیم صدام حسین را ایفا کند تا از این طریق از نفوذ و قدرت روبه‌رشد ایران در منطقه جلوگیری کند؛ زیرا این بازیگران سوریه مرکز ثقل توازن قوا در منطقه پس از سرنگونی صدام حسین و وقوع انقلاب‌های بهار عربی می‌دانند (همان: ۵۱). بی شک یکی از دلایل مهم وقوع بحران در سوریه، مناسبات منطقه‌ای این کشور به‌خصوص با جمهوری اسلامی ایران است. از این رو باید سوریه را آوردگاهی برای رقابت راهبردی توصیف کرد. هدف غرب از براندازی دولت سوریه در مقیاس جهانی و منطقه‌ای، مقابله ژئوپلیتیک روبه‌رشد ایران و جبهه مقاومت است. از این رو با آغاز بحران داخلی سوریه، غرب مصمم است تا با حذف و یا تضعیف حکومت بشار اسد، سوریه را از دایره روابط راهبردی ایران در خاورمیانه خارج کند. (حسینی، ۱۳۹۷: ۱۹) کشور سوریه از زمان استقلال تاکنون همیشه دارای روابط حسنه با ایران بوده ولی با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و مواضع ضد صهیونیستی حضرت امام خمینی، این روابط را بیش از پیش نزدیک، استراتژیک و راهبردی نمود. با گسترش سریع همکاری‌های جمهوری اسلامی ایران و سوریه و نیز تشکیل محور مقاومت موجب افزایش قدرت سیاسی ایران و سوریه شد. سوریه که یکی از مؤثرترین کشور ضد اسرائیلی در منطقه بوده با حمایت از مقاومت لبنان و فلسطین در مبارزه با رژیم صهیونیستی و عدم شناسایی کشور اسرائیل باعث شد تا فرآیند صلح خاورمیانه را به چالش کشیده شود. این اقدامات ایالات متحده را به‌عنوان یک قدرت بزرگ جهانی که از حامیان اصلی رژیم صهیونیستی نیز است به فکر تضعیف کشور سوریه به‌عنوان یکی از محورهای اصلی مقاومت انداخت. تضعیف موقعیت سوریه باعث تضعیف مقاومت و محدود شدن حوزه نفوذ جمهوری اسلامی ایران و انزوا کشیده‌شدن آن و در نهایت تأمین امنیت رژیم صهیونیستی را در منطقه به‌همراه خواهد داشت. از طرفی دیگر از اوایل قرن بیستم رقابت راهبردی ایران با کشورهای همسایه علی‌الخصوص ترکیه و عربستان سعودی وجود داشته است، این رقابت حاصل سیاست‌های تعیین شده برای منطقه از سوی قدرت‌های بزرگ بوده است و نتیجه این سیاست‌ها ایجاد رقابت در بین قدرت‌های اسلامی منطقه علی‌الخصوص ایران و عربستان سعودی بوده که باعث دوری این کشورها از تهدید بالقوه‌ای خاورمیانه یعنی رژیم صهیونیستی بوده است. این رقابت‌ها با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و حمایت‌های تمام‌قد قدرت جهانی از عربستان سعودی بعضاً نیز تبدیل به خصومت نیز شده است.

ص) موقعیت ژئوپلیتیک سوریه

سوریه به‌دلیل جغرافیایی و راهبردی یکی از مهم‌ترین کشورهای خاورمیانه محسوب می‌شود که توانسته است در چند دهه اخیر، نقش مهمی در روند تحولات منطقه‌ای ایفا کند. در همین زمینه، هر تغییری در نظام سیاسی این کشور، باعث تغییر ژئوپلیتیک خاورمیانه می‌شود (حسینی، نسیم، ۱۳۹۷: ۲۰). سوریه از جمله کشورهایی است که تقابل و کنش سه عامل مهم ژئوپلیتیک یعنی جغرافیا، قدرت و سیاست موجب شکل‌گیری نوعی رقابت منطقه‌ای و بین‌المللی برای تأثیرگذاری، کسب منافع، و مدیریت بحران در این کشور است. در واقع یکی از عوامل اصلی صف‌بندی بازیگران

خارجی در بحران سوریه، ژئوپلیتیک این کشور است که موجب برانگیخته شدن حس رقابت میان قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای شده است. ژئوپلیتیک سوریه به شکلی است که جایگاه راهبردی به این کشور بخشیده است. (نجات، ۱۳۹۶: ۵۹). موقعیت ژئوپلیتیک منحصربه‌فرد کشور سوریه شامل سه عنصر یعنی قرارگرفتن در منطقه استراتژیک خاورمیانه، قرارگرفتن در کناره شرقی دریای مدیترانه و برخورداری از یک‌صد هشتاد و سه کیلومتر ساحل و همسایگی با رژیم صهیونیستی، لبنان، ترکیه و عراق به وضوح می‌تواند به اهمیت ژئوپلیتیک کشور سوریه در مناسبات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را دریافت. سوریه کشوری با قدمت تاریخی و ویژگی‌های سوق‌الجیشی سرزمینی است که از زمان‌های گذشته تاکنون به‌عنوان شاهراه ارتباطی سه قاره نیز عمل نموده است، و این موضوع باعث جلب توجه قدرت‌های بزرگ از زمان کهن بوده است؛ لذا همیشه از زمان قدیم محل رقابت قدرت‌های بزرگ ایران و روم بوده است و بارها نیز دست‌به‌دست شده است. (احدی، ۱۳۹۱: ۲۹)

ط) منافع اقتصادی و تضمین صدور نفت از خاورمیانه

ایالات متحده آمریکا اساساً تمایلی به بروز بی‌ثباتی و ناآرامی در کشورهای خاورمیانه عربی و حوزه شمال آفریقا و خلیج فارس ندارد. زیرا بی‌ثباتی و بروز هر گونه ناامنی در این کشورها پیامدهای مستقیمی بر نظام اقتصاد بحران‌زده جهانی خواهد داشت. نکته مهم این است که بحث امنیت انرژی بسیار فراتر و پیچیده‌تر از تأمین میزان مشخصی از انرژی در بازار است. (حسینی، نسیم، ۱۳۹۷: ۳۵) خاورمیانه با داشتن حدود شصت درصد از ذخایر عظیم نفت و گاز جهان، یکی از مهم‌ترین تأمین‌کنندگان انرژی جهان است؛ لذا طرح انتقال سریع انرژی خاورمیانه به غرب همواره یکی از دغدغه‌های اصلی ایالات متحده آمریکا بوده است تا بتواند از این طریق وابستگی اروپا به انرژی روسیه بکاهد. از طرفی آغاز قیام‌های مردمی در کشورهای خاورمیانه عربی و ناامنی حاصل از این اقدامات در مسیر انتقال انرژی به اروپا باعث گردید تا ایالات متحده آمریکا را به فکر جایگزین مناسبی برای انتقال امن و سریع انرژی به اروپا اندازد؛ لذا باتوجه به شرایط ژئوپلیتیک کشور سوریه، از قبیل نزدیکی به مرزهای اروپا از طریق دریای مدیترانه و اهمیت سرزمینی آن کشور باعث شد تا مورد توجه این قدرت بزرگ جهانی قرار گیرد و بهترین گزینه برای انتقال سریع انرژی به اروپا شود. اما به علت عدم موافقت بشار اسد با امضای قرارداد گاز کشور قطر از طریق خاک سوریه و از طرفی تنظیم قرارداد سه‌جانبه میان دولت جدید عراق و جمهوری اسلامی ایران با کشور سوریه در سال ۲۰۱۲ م جهت انتقال گاز پارس جنوبی ایران به سواحل دریای مدیترانه از طریق خاک عراق به سوریه موجب افزایش ارتقا، نقش و افزایش پتانسیل اثرگذار محور مقاومت بر روندهای منطقه‌ای و تضعیف محور طرف‌دار غرب شود، موجب افزایش نگرانی ایالات متحده آمریکا و دوستان منطقه‌ای و بین‌المللی این کشور گردید.

ظ) رقابت با روسیه و از بین بردن نفوذ نظامی این کشور در دریای مدیترانه

خیزش‌های مسالمت‌آمیز مردمی در سوریه که در امتداد قیام مردم مصر آغاز شده بود، و جنبه داخلی داشت؛ اما با دخالت قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای و در فرایند بعدی نیز عملاً به عرصه رقابت دو قدرت بزرگ جهانی؛ یعنی ایالات متحده و روسیه تبدیل شد. همان‌طور که قبلاً گفته شد از زمان پایان جنگ سرد، هدف غرب و در رأس آن ایالات متحده براندازی حکومت سوریه در مقیاس جهانی توسعه هژمونی خود در برابر باقیمانده بلوک شرق سابق و در مقیاس منطقه‌ای مقابله با ژئوپلیتیک روبه‌رشد ایران و محور مقاومت بوده است. اما باتوجه به شرایط سیاسی جهان و به‌ویژه منطقه خاورمیانه امکان تحقق این امر مسیر نگردید. اما حادثه یازدهم سپتامبر شرایط حاکم بر صحنه بین‌الملل را تحت تأثیر خود قرارداد و باعث تغییر رویکرد دولت آمریکا به سطح تهاجمی گردید که نتیجه آن حمله به عراق و افغانستان بود. اما به دلیل مسائل و چالش‌های امنیتی در دو کشور و مخالفت‌های گسترده مردم آمریکا، امکان حمله

دیگری را توسط دولت مردان نومحافظه‌کار آمریکایی میسر نکردید. سیاست‌گذاران خارجی دستگاه دیپلماسی آمریکایی در دوران اوپاما رئیس‌جمهور آن کشور، با هدف تبیین سیاست‌های واقع‌گرایانه و عمل‌گرایانه در خصوص قیام‌های مردمی در منطقه خاورمیانه عربی و به‌ویژه در قبال بحران سوریه راهبردهای متفاوتی را در منطقه براساس اولویت‌های منطقه‌ای در قبال هر کشوری در پیش گرفتند تا از این طریق ضمن حفظ موقعیت خود در منطقه با اتخاذ راهکارهای مناسب کشورهای متحد خود را نیز حفظ نمایند. اما بحران سوریه با توجه به اینکه به بحرانی فراگیر و جهانی تبدیل شده بود، و به‌نوعی عرصه رقابت و قدرت‌نمایی دو کشور آمریکا و روسیه تبدیل شده بود، سبب شد تا آمریکا در این زمینه راهکارهای متفاوتی را به اجرا در آورد. (حسینی، نسیم، ۱۳۹۷: ۳۹) بی‌تردید بحران سوریه خونبارترین بحرانی است که جهان در این قرن به خود دیده‌است. ابعاد فاجعه‌بار آن نیز گریبان مردم مظلوم سوریه را گرفته است. موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک کشور سوریه باعث شد تا قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای و بین‌المللی با اهداف و انگیزه‌های سیاسی خاص خود وارد منازعه سوریه که جنبه داخلی داشت، گردند. تا این جنگ داخلی را به یک بحران فراگیر فرامنطقه‌ای تبدیل نمایند که حاصل آن آثار مخربی است که برای جامعه جهانی به‌همراه داشته است. طولانی‌شدن پروسه بحران سوریه و عدم توفیق کشورهای بزرگ منطقه‌ای در این بحران سخت باعث شد تا کشور سوریه عرصه رقابت قدرت‌های بزرگ فرامنطقه‌ای نظیر ایالات متحده و روسیه نیز قرار گیرد. هر یک از این قدرت‌ها اهداف و راهبردهای متفاوتی را در قبال بحران سوریه به کار گرفتند که رویکرد این دو قدرت بزرگ جهانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. حمایت همه‌جانبه دولت مردان آمریکایی از مخالفان دولت سوریه و از طرف دیگر حمایت گسترده روسیه از حکومت بشار اسد به‌نوعی تداعی‌کننده رقابت‌های جنگ سرد است، است. اولویت‌ها و اهداف کلی کشور روسیه به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی در بحران سوریه شامل؛ ثبات سیاسی در سوریه و در مرحله بعد در صورتی که تغییری صورت پذیرد، آن نیز توسط خود مردم سوریه و با نظارت سازمان ملل متحد انجام شود. (در آینده، ۱۳۹۷: ۶۱).

تأثیر بحران سوریه بر امنیت ملی ایران

- ۱- سقوط دولت بشار اسد یعنی تقویت نفوذ ترکیه و عربستان به‌عنوان رقبای منطقه‌ای ج. ا. ایران در دولت آینده سوریه و تضعیف محور مقاومت تحمیل هزینه‌های امنیتی و دفاعی به ج. ا. ایران.
- ۲- سقوط دولت بشار اسد باعث تهدید نفوذ و منافع ژئوپلیتیکی ایران شده و با تضعیف محور مقاومت، دسترسی ایران به لبنان محدودتر شده خواهد شد.
- ۳- با سقوط دولت بشار اسد در سوریه و روی کار آمدن حکومتی متمایل به ترکیه و عربستان، گروه‌های تکفیری و وهابی در سوریه و لبنان تقویت شده و احتمال درگیر شدن ج. ا. در جنگ قومیتی و منطقه‌ای را تقویت خواهد کرد.
- ۴- تضعیف محور مقاومت باعث تقویت امنیت رژیم صهیونیستی شده و تحرکات عناصر اطلاعاتی این رژیم در نزدیکی مرزهای کشورمان افزایش خواهد یافت.
- ۵- مبارزه ترکیه با کردهای سوریه و واکنش پ. ک. ک به این اقدام ترکیه باعث گسترش ناامنی‌ها در شهرهای کردنشین ترکیه به‌ویژه مناطق مرزی ج. ا. خواهد شد.
- ۶- بحران سوریه باعث رشد و تقویت گروه‌های سلفی و وهابی تحت حمایت ترکیه و عربستان در منطقه و در جوار مرزهای ج. ا. ایران گردیده و امنیت ملی کشور تهدید شود.
- ۷- بحران سوریه باعث تضعیف اساسی محور مقاومت به‌عنوان خاک‌ریز اول ج. ا. و تضعیف حوزه نفوذ ژئوپلیتیکی شده‌است.

- ۸- حمله به خط مقدم جبهه ضد صهیونیستی ج.ا. ایران در سوریه در راستای امنیت‌سازی بیشتر برای این رژیم و ضربه به قدرت بازدارندگی ایران.
- ۱۰- تضعیف عمق استراتژیک ج.ا. ایران و افزایش تهدیدات امنیتی و نظامی علیه کشور.
- ۱۱- تضعیف محور مقاومت و افزایش تهدیدات نسبت به شیعیان منطقه از جمله شیعیان سوریه، ترکیه، عراق، حزب‌الله لبنان و... از سوی گروه‌های تکفیری تحت حمایت رژیم صهیونیستی.
- ۱۲- تضعیف حلقه ارتباطی ایران با حزب... و حماس و افزایش تهدیدات علیه حزب....
- ۱۳- ایجاد بحران در مناطق مرزی سنی‌نشین ج.ا. ایران در صورت سرنگونی بشار اسد.
- ۱۴- سرنگونی اسد به‌منزله حذف شریک تجاری - نظامی و امنیتی ایران و از بین رفتن پایگاه پشتیبانی ایران از جبهه مقاومت و افزایش تهدیدات فرامرزی علیه کشور. (عبداله پور، ۱۴۰۱: ۱۶۸)

نتیجه‌گیری

کشور سوریه، یکی از کشورهایی بود که به‌دنبال وقوع انقلاب در تونس، به‌سمت بحران و جنگ داخلی کشیده شد. در این کشور، ابتدا اعتراضات به‌شکل راهپیمایی مسالمت‌آمیز برای اصلاحات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بود؛ اما بنا بر دلایلی مانند؛ سرکوب معترضان، نقش‌آفرینی ویرانگر گروه‌ها و رهبران سنی‌مذهب و سلفی‌های تندرو، دخالت منفی قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای و مهم‌ترین آن ظهور و گسترش جریان‌های تکفیری - تروریستی سبب شد که اعتراضات مردمی از حالت مسالمت‌آمیز خارج و به‌سمت یک جنگ داخلی تمام‌عیار کشیده شود و در نتیجه بحران سوریه به یکی از پیچیده‌ترین، بغرنج‌ترین و بحرانی‌ترین کشور منطقه خاورمیانه عربی تبدیل نماید، این بحران باعث شد تا چالش‌های امنیتی و سیاسی فراوانی را برای کشورهای خاورمیانه به وجود آورد و حتی چالش‌های امنیتی ناشی از این بحران ویرانگر کل جهان را نیز تحت‌الشعاع خود قرار دهد.

با توجه به اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک کشور سوریه که از اهمیت راهبردی بی‌بدیلی برای ایالات متحده آمریکا و حامیان غربی و عربی و هم‌چنین هم‌پیمانان منطقه‌ای و فرمانده‌های رژیم بشار اسد برخوردار می‌باشد. کشورهای مخالف سیاست‌های منطقه‌ای دولت بشار اسد به‌منظور رسیدن به اهداف خاص خود که همان تأمین منافع دراز مدت رژیم اشغالگر قدس، تضعیف محور مقاومت، جدا نمودن جمهوری اسلامی ایران از سوریه، موقعیت ژئوپلیتیک، گسترش جنگ‌های مذهبی نظیر تشدید اختلاف بین شیعیان و اهل‌تسنن، منافع اقتصادی و تضمین صدور نفت از خلیج فارس و رقابت با کشور روسیه بهترین گزینه را در حفظ وضع موجود یعنی ادامه بحران سوریه می‌دانند. وجود یک حکومت مقتدر و دشمنی دائمی با رژیم صهیونیستی به‌مراتب خطرناک است پس با توجه به وقوع بحران داخلی این کشور و تضعیف موقعیت دولت اسد این فرصت را به ایالات متحده و هم‌پیمانانش داد تا نهایت استفاده را از فرصت پیش‌آمده ببرند، ضعیف نگاه‌داشتن حکومت بشار اسد تبدیل به یکی از مهم‌ترین اهداف ایالات متحده آمریکا گردید.

اگرچه نمی‌توان شکل‌گیری تمام اتفاقات در سوریه را به بازیگران خارجی نسبت داد، اما با این اوصاف علی‌رغم اینکه نظام سوریه نیز دارای ضعف‌های مختلفی است، اما با نگاهی دقیق، عمیق و راهبردی و به‌دور از فضا‌سازی رسانه‌ای، می‌توان متوجه شد که این ملاحظات استراتژیک بازیگران خارجی شد که ضعف‌ها و کمبودهای داخلی سوریه را که نیازمند گفت‌وگو و رایزنی مسالمت‌آمیز است را به بحران عمیقی تبدیل کرده است.

با عنایت به مطالب یاد شده در این تحقیق مشخص شد که داعش، جبهه النصره جنبش اخوان المسلمین و ده‌ها گروه معارض دیگر در سال ۲۰۱۱ م با آغاز بحران سوریه با حمایت قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای و فرمانده‌های عرصه نبرد نظامی با حکومت بشار اسد شدند، گرچه این گروه‌ها با اهداف و برنامه‌های خاص خود و علی‌رغم اختلافات شدید در

بین خود وارد عرصه مبارزات نظامی با حکومت سوریه شدند. اما آن چیزی که باعث ایجاد اتفاق نظر در بین آنان شد هدف مشترکی بود که دنبال می‌کردند آن هم مبارزه با حکومت بشار اسد است. ظهور گروه‌های سلفی- تکفیری مانند داعش و جبهه النصره و افزایش قدرت اخوان المسلمین سوریه که مورد حمایت بعضی از کشورهای منطقه، بخشی از غرب و صهیونیسم بین‌الملل بودند موجب افزایش تهدیدهای متعددی برای محور مقاومت در حوزه‌های امنیتی، گفتمانی و ایدئولوژی گردیدند. ظهور و حضور این گروه‌ها منطقه و بحران سوریه در وهله اول، امنیت ملی جمهوری اسلامی مورد تهدید قرار گرفت چرا که از اساس، خلق این گروه‌ها و حمایت همه‌جانبه از آن‌ها، تلاشی هدفمند برای تضعیف محور مقاومت و افزایش قدرت رژیم‌های منطقه‌ای که در راستای اهداف خاص غرب قدم می‌داشتند، بوده است؛ بنابراین هژمونیک شدن گروه‌های تروریستی تکفیری، نوعی تهدید برای جمهوری اسلامی به حساب می‌آید.

منابع

- احدی، محمد، (۱۳۹۱) "سامانه سپر موشکی ناتو و استقرار اجزای آن در ترکیه"، فصلنامه نگاه ۲، تهران، انتشارات مرکز پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی، شمار ۲۲.
- احمدی، حمید، (۱۳۹۶) "جامعه‌شناسی سیاسی جنبش‌های اسلامی"، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه‌السلام
- اکبری، حمیدرضا، (۱۳۹۵) "چگونگی نقش‌آفرینی داعش در مناسبات سیاسی خاورمیانه"، جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال هفتم،
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۴)، «مدیریت بحران»، چاپ دوم، تهران، فرهنگ گفتمان.
- حسینی، نسیم (۱۳۹۷) "پشت دروازه دمشق سیاست فنا، سیاست بقا" مؤسسه مطالعاتی اندیشه‌سازان نور،
- حاتمی، محمدرضا، (۱۳۹۴) "کارویژه تحولات سوریه در امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران"، فصل نامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال پنجم،
- در آینده، روح‌الله (۱۳۹۷) "سیاست روسیه در بحران سوریه و پیامدهای آن بر منافع ایران" مطالعات روابط بین‌الملل، شماره ۴۴ سردارنیا، خلیل (۱۳۹۵) "تحلیل بحران سوریه از منظر شکاف اجتماعی" فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی، دوره ۴
- ساجدی، امیر (۱۳۹۸) "بحران سوریه و دخالت قدرت‌های بیگانه" تهران، نشریه روابط بین‌الملل
- عبداله پور، اکبر (۱۴۰۱) "نقش ترکیه در بحران سوریه و تأثیر آن بر امنیت نظامی ج.ا.ا" انتشارات دانشکده فارابی چاپ دوم
- فوزی، یحیی، (۱۳۹۳) "جنبش‌های اسلام‌گرای معاصر: بررسی منطقه‌ای"، ترجمه دکتر عباس هاشمی، مؤسسه عروج
- کامروا، مهران (1391) "خاورمیانه معاصر؛ ترجمه محمدباقر قالیباف و سید موسی پور موسوی؛ ج 2، تهران: قومس
- مقاله روزنامه فان پرسی، ۵ و ۱۶ شهریورماه سال ۱۳۹۸، امریکا
- موسوی، سید فضل‌الله (۱۳۹۵) "داعش"، انتشارات خرسندی،
- میرعلی، محمدعلی (۱۳۹۱) "چالش سنت و مدرنیته"، مؤسسه بوستان کتاب،
- مقاله روزنامه اسرائیلی هیوم. اردیبهشت سال ۱۳۹۸
- مک‌کارتی، شاون. پی. (۱۳۸۱) "نقش اطلاعات در مدیریت بحران". ترجمه محمدرضا تاجیک، تهران: فرهنگ گفتمان.
- مرادی، اسداله (۱۳۹۸) "بحران سوریه و امنیت منطقه‌ای ج.ا.ا" تهران، پژوهش‌های راهبردی سیاست، شماره ۱۵
- نجات، سید علی (۱۳۹۶) "بحران سوریه و بازیگران منطقه‌ای"، مؤسسه فرهنگی مطالعاتی و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر
- عبداله پور، اکبر (۱۳۹۵) "نقش ترکیه در بحران سوریه و تأثیر بر امنیت نظامی" تهران، دانشکده علوم و فنون فارابی
- نجات، سید علی (۱۳۹۶) "نو سلفی‌گری در سوریه"، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.

References

Antoun, T. R., & Quataert, D (1991), Syria: Society, Culture, and Polity, New York: State University of New York.